

О.П. Логвінова, канд. екон .наук, (ІХТ (м. Рубіжне) СНУ ім. В. Даля)

ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РИЗИКУ НА ОСНОВІ КРИТЕРІЮ РИЗИКОСТІЙКОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано необхідність застосування критерію ризикостійкості економічного потенціалу підприємства з метою оцінки економічного ризику в його діяльності, представлено порядок розрахунку та аналізу результатів цього критерію.

Обоснована необходимость применения критерия рискоустойчивости экономического потенциала предприятия с целью оценки экономического риска в его деятельности, представлен порядок расчета и анализа результатов этого критерия.

In the article the necessity of application of criterion of risk-stability of economic potential of enterprise is grounded with the purpose of estimation of economic risk in his activity, the order of calculation and analysis of results of this criterion is presented.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З розвитком ринкових відносин, який в Україні відбувається на тлі тривалих економічних труднощів та подальшого загострення конкуренції, проблема підвищеного економічного ризику, пов'язаного зі здійсненням господарської діяльності підприємств, не втрачає своєї актуальності. Ризик негативно позначається на всіх аспектах господарювання та істотно звужує можливості розвитку підприємства та реалізації його економічного потенціалу, але уникнення ризикової діяльності також призводить до ослаблення ринкових позицій та погіршення економічних показників діяльності підприємства. Це зумовлює необхідність пошуку й застосування нових дієвих засобів обмеження економічного ризику з урахуванням економічного потенціалу підприємства та свідчить про актуальність теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній теорії економічного ризику представлено досить широкий перелік методів обмеження ризику у господарській діяльності підприємств, які класифікуються за різноманітними ознаками. Важливою передумовою

для вибору найбільш придатних методів обмеження економічного ризику є отримання адекватних результатів його аналізу й оцінки. Вивченню цього питання присвячено праці багатьох науковців, зокрема, І. Т. Балабанова, І. Р. Бузько, В. В. Вітлінського, П. І. Верченко, В.М. Гранатурова, А.М. Дуброва., Б.А. Лагоші, Є. Ю. Хрустальова, І. Ю. Івченка, С.М. Ілляшенка, В. Н. Кочеткова, Н.А. Шиловой., М.Г. Лапусти., Л.Г. Шаршукової., А.В. Матвійчука., Н.І. Машиної, Л.А. Останкової, Н.Ю. Шевченко., П. М. Сороки, Б. П. Сороки, Л. Н. Тепмана, В. Н. Уродовських, О. Л. Устенка, Н. В. Хохлова, М. Чекулаєва та ін.

Більшість дослідників дотримуються наступних підходів до оцінки економічного ризику, а саме:

- оцінка ризику на основі ймовірності несприятливих подій у господарській діяльності підприємства;

- оцінка ризику на основі величини можливих втрат у діяльності підприємства;

- оцінка ризику на основі мінливості значень очікуваних результатів господарської діяльності;

- оцінка ризику на основі специфічних методів і критеріїв;

- комплексне використання низки критеріїв та підходів до оцінки ризику.

При цьому оцінювання економічного ризику може здійснюватися як експертним способом (шляхом застосування суб'єктивних оцінок фахівців, що виступають у ролі експертів), так і на основі статистичних даних, що отримані на основі сформованої вибірки щодо певних подій, які мали місце в минулому, або штучно створеної на основі імітаційного моделювання.

Результати оцінки економічного ризику у господарській діяльності підприємства зазвичай представляють у вигляді абсолютних чи відносних величин.

В абсолютному виразі ризик може бути вимірний шляхом оцінки можливих втрат підприємства в процесі здійснення його господарської діяльності.

До найчастіше застосовуваних вимірників економічного ризику у відносному виразі належать втрати, віднесені до деякої бази порівняння, якою можуть бути розмір очікуваного доходу, прибутку, величина витрат на виробництво й збут продукції, капітальних витрат або загальних витрат підприємства, вартість майна та ін.; або коефіцієнти ризику та коефіцієнти варіації, які мають певні різновиди.

Оскільки в сучасних умовах розвитку запорукою успішного функціонування підприємства на ринку та основою ефективної протидії ризику є наявність достатнього за величиною та збалансованого за структурою економічного потенціалу, становить інтерес дослідження можливостей використання величини економічного потенціалу як бази порівняння у разі оцінки економічного ризику.

Питання щодо сутності, складу, формування та використання економічного потенціалу досить докладно вивчені та представлені у сучасній спеціальній літературі, зокрема, у наукових працях І.А. Аренкова, Г.В. Бережнова, А.Е. Воронкової, Є.В. Лапіна, Х.А. Фасхїєва, Є.М. Скляр, Я.Ю. Саліхової, Федоніна О.С., Репіної І.М., Олексюка О.І. та ін. Проте у зазначених наукових працях питання оцінки ризику та економічного потенціалу підприємства розглядаються відокремлено, тоді як необхідність подальшого розвитку підходів до оцінки економічного ризику та його обмеження потребує спільного комплексного вивчення цих взаємопов'язаних економічних категорій, а також оцінки їх взаємного впливу та співвідношення.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання критерію ризикостійкості економічного потенціалу підприємства для оцінки економічного ризику у діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснення господарської діяльності підприємства у ринкових умовах базується на використанні певного економічного потенціалу, елементи якого можуть по-різному співвідноситися між собою, але всі вони взаємопов'язані та знаходяться у постійній взаємодії як один із одним, так і з елементами зовнішнього середовища підприємства.

Одним із найістотніших чинників впливу на економічний потенціал підприємства є економічний ризик, який має множинну зовнішніх і внутрішніх джерел, зазвичай несприятливо впливає на економічний потенціал і змушує можливості його ефективної реалізації та сталого розвитку.

Водночас через наявність економічного ризику не слід відмовлятися від ризикової діяльності, оскільки це спричиняє виникнення ризику невикористаних можливостей, скорочення економічного потенціалу підприємства та погіршення його структури. Тому важливо встановити певне прийнятне співвідношення між рівнем економічного ризику в діяльності підприємства та рівнем його економічного потенціалу, оцінити прийнятність ризику для конкретного підприємства, а також доцільність здійснення певних

заходів щодо його оптимізації. Для вирішення цього завдання пропонується застосовувати критерій ризикостійкості економічного потенціалу підприємства, який обчислюється як відношення рівня економічного ризику в діяльності підприємства до рівня економічного потенціалу і показує, у скільки разів економічний ризик менше або більше, ніж економічний потенціал підприємства.

Ризикостійкість економічного потенціалу підприємства (*RSP*) у загальному вигляді пропонується обчислювати за формулою

$$RSP = \frac{ER}{EP}, \quad (1)$$

де *ER* – рівень економічного ризику;

EP – рівень економічного потенціалу.

У разі застосування запропонованого критерію ризикостійкості економічного потенціалу для вимірювання економічного ризику підприємства, перш за все, необхідно обрати підхід до оцінки економічного ризику та потенціалу, які співвідносяться між собою, досить простий у застосуванні і, водночас, такий, що адекватно відображає ці величини.

Щодо сутності й складу економічного потенціалу підприємства, а також його оцінки у сучасній спеціальній літературі представлено різноманітні підходи, які, незважаючи на певні загальні положення, мають і деякі відмінності. Тому склад елементів економічного потенціалу підприємства може варіювати залежно від обраного підходу до його оцінки.

Так, Е.В. Лапін у складі економічного потенціалу виокремлює такі складові, як виробничий і фінансовий потенціали, кадровий і підприємницький потенціали, природно-ресурсний і інформаційний потенціали, інтелектуальний потенціал тощо [6].

У праці О.С. Федоніна., І.М. Репіної та О.І. Олексюка. [12] виокремлюються наступні складові, поєднані у певні групи:

– об'єктні складові: інноваційний потенціал, виробничий потенціал (потенціал землі та природно-кліматичних умов, потенціал основних фондів, потенціал обігових фондів, потенціал нематеріальних активів, потенціал технологічного персоналу), фінансовий потенціал;

– суб'єктні складові: науково-технічний потенціал, управлінський потенціал, потенціал організаційної структури, маркетинговий потенціал;

– об'єктно-суб'єктні складові: інфраструктурний і інформаційний потенціали.

Огляд сучасної економічної літератури дозволяє дійти висновку, що найпоширенішим наразі є ресурсний підхід до оцінки економічного потенціалу підприємства, але перелік складових потенціалу, наведених у різних наукових працях, відрізняється.

Оскільки базою порівняння під час розрахунку критерію ризикостійкості виступає рівень економічного потенціалу підприємства, перш за все, необхідно визначитися з тим, які основні елементи виокремлюватимуться та оцінюватимуться у його складі.

Далі слід визначити та оцінити відповідні чинники економічного ризику, які знаходяться у протидії економічному потенціалу підприємства. Складання переліку оцінюваних елементів економічного потенціалу підприємства та протидіючих їм чинників економічного ризику є найскладнішим етапом оцінки економічного ризику за критерієм ризикостійкості конкурентного потенціалу.

Оцінка складових економічного ризику та економічного потенціалу підприємства має здійснюватися в однакових одиницях вимірювання, щоб забезпечити їх порівнюваність. З цією метою пропонується використання грошових або бальних оцінок обох порівнюваних величин. Результуюче значення критерію ризикостійкості економічного потенціалу підприємства виражатиметься у коефіцієнтах (частках одиниці).

Якщо за результатами розрахунку значення критерію ризикостійкості економічного потенціалу менше за одиницю, це означатиме, що рівень економічного ризику менше, ніж рівень економічного потенціалу, тобто економічний потенціал підприємства є стійким та достатнім для протидії чинникам економічного ризику. Отже, економічний ризик є прийнятним для підприємства, а додаткові заходи з обмеження ризику не потрібні.

У випадку перевищення рівня економічного ризику порівняно з рівнем економічного потенціалу значення критерію ризикостійкості економічного потенціалу підприємства перевищуватиме одиницю. Це свідчатиме про нестійкість економічного потенціалу підприємства до впливу економічному ризику, та про необхідність розробки й реалізації заходів із обмеження ризику.

За умови рівності оцінок економічного ризику та економічного потенціалу критерій ризикостійкості економічного потенціалу підприємства дорівнюватиме одиниці. Це означатиме стійкість економічного потенціалу підприємства до дії чинників ризику, але це значення є граничним, таким, що розмежовує рівень ризику на прийнятний та неприйнятний. У цьому випадку необхідний ретельний контроль параметрів господарської діяльності підприємства

та розробка ситуаційних планів на випадок непередбачуваного зростання рівня економічного ризику та здійснення певних коригуючих впливів.

Висновки. Таким чином, застосування критерію ризикостійкості економічного потенціалу підприємства дозволяє досить адекватно оцінити економічний ризик у діяльності підприємства, встановити його прийнятність для конкретного підприємства та обґрунтовано обрати методи обмеження ризику, що сприятиме успішнішому функціонуванню підприємства, подальшому зростанню економічного потенціалу підприємства та його розвитку.

Список літератури

1. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дис / В. В. Вітлінський. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.

2. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация : монография. / А. Э. Воронкова– Луганск : Восточноукраинский национальный университет, 2000. – 315 с.

3. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / Л. І. Донець [та інш.]; за заг. ред. Л. І. Донець. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.

4. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : навч. посібник / С. М. Ілляшенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.

5. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризику. – К. : КНЕУ, 2005. – 272 с.

6. Лапин Е. В. Экономический потенциал предприятия : учебн. пособ. / Е. В. Лапин Сумы : Учебная книга. 2002. – 299 с.

7. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком / А. В. Матвійчук. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.

8. Останкова Л. А. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками : навч. посіб / Л. А. Останкова, Н. Ю. Шевченко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.

9. Салихова Я. Ю. Конкурентный потенциал предприятия: сущность, структура, методика оценки / Я. Ю. Салихова. СПб. : СПбГУЭФ, 2011. – 52 с.

10. Сорока П. М. Економічні та фінансові ризики : навч. посіб. для дистанційного навчання // П. М. Сорока, Б. П. Сорока; за наук. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : Університет «Україна», 2006. – 266 с.

11. Уродовских В. Н. Управление рисками предприятия : Учеб. пособие / В. Н. Уродовских. – М. : Вузовский учебник: ИНФРА-М, 2011. – 168 с.

12. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібник / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с.

Отримано 01.05.2013. ХДУХТ, Харків.

© О.П. Логвінова, 2013.